

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Het kapitalisme na de kredietcrisis [I]

Kapitalisme beschermt democratische waarden

door *Jan Bouwens*

Hoogleraar Accounting aan de Universiteit van Tilburg.

Europese politici vragen zich openlijk af of we het einde van het op de Verenigde Staten gebaseerde kapitalistische model naderen.¹ Zó kondigde de Franse president Sarkozy in Toulon op 25 september jl. het faillissement van het marktdenken aan: 'Het idee dat de markt altijd gelijk heeft, was een waanzinnig idee'. Angela Merkel op 5 oktober jl.: 'Die soziale Marktwirtschaft sei seit ihrer Erfindung selten so unter Druck gewesen wie im Augenblick'. De in de jaren negentig verdrukte gedachte van het Rijnlandse model — sterke markt en sterke overheid — maakt haar rentree in Europa. Of toch niet? Immers, in het oosten zien we dat juist de landen met de grootste economische groei er een autoritaire staat op nahouden. Moeten we in deze landen het nieuwe kapitalistische model herkennen dat de rest van de wereld tot voorbeeld strekt? Om antwoord te geven op deze twee vragen, maak ik gebruik van het onderzoek van de econoom Robert Barro (hoogleraar Harvard University). Hij heeft gekeken naar de determinanten van econo-

mische groei en naar de relatie tussen democratie en economische groei.

In 1997 publiceerde Barro een onderzoek waarin hij de groei-ervaringen van 80 landen vergelijkt over een periode van 25 jaar. Zijn doel was de determinanten van economische groei te identificeren. De factoren die economische groei bepalen, zijn in volgorde van belang: opleiding, gezondheid, lage overheidsbemoeienis, weinig kinderen per gezin, internationale handel, lage corruptie en lage inflatie. Overheden beïnvloeden opleiding en gezondheid in belangrijke mate. We zien in deze rij geen factor terug die ons stimuleert het Rijnlandse model te omarmen. Immers, op de derde plaats vinden we overheidsbemoeienis terug; negatief! De achtergrond hiervan is dat de investeringsruimte voor particulieren afneemt bij toenemende inkomensherverdeling. Verder geldt binnen het Rijnlandse model een sterke invloed van medewerkers op de bedrijfsvoering. Zo hebben vakbonden in Duitsland veel invloed op het ondernemingsbestuur, omdat ze deel uitmaken van de Raad van Commissarissen. Zo'n keuze suggereert dat vakbonden verstand hebben van consumentenmarkten en dat ze geen verschil maken tussen belangen van collega's in Duitsland en (toekomstige) collega's in Azië. We zien

nu, ook in reactie op de financiële crisis, staatscommissarissen aangesteld, zoals oud-vakbondsman Lodewijk de Waal bij ING. Maar wat weet hij van bankieren? Als we ons op deze argumenten baseren kunnen we weinig heil verwachten van een Europabrede adoptie van het Rijnlandse model. Sarkozy vindt 25 jaar onderzoek naar wereldwijde groei-ervaringen tegen zich.

Maar hoe zit het dan met de autoritaire regimes? Ook hiernaar heeft Barro onderzoek gedaan (1999). Hij laat een overtuigend verband zien tussen economische groei en democratie. Dus: meer welvaart leidt tot meer democratie. Opleiding is eveneens een factor van belang ter verklaring van democratie. Democratie wordt sterk gestimuleerd met het verdwijnen van inkomensverschillen tussen mannen en vrouwen. Een rijke middenklasse is heel belangrijk voor een democratie. Democratische waarden nemen af naarmate een land sterker op religieuze waarden leunt. Barro's uitkomsten wijzen erop dat naarmate er een grotere en vooral rijkere middenklasse ontstaat, de democratische waarden in een land zullen groeien. De landen die nu sterk groeien, hebben, uitgezonderd Singapore, nog geen grote rijke middenklasse. Echter, zo gauw de rijkere middenklasse zich buiten steden als Sjanghai en Peking gaat vestigen, zullen we naar verwachting ook in China een sterkere gang naar democratie zien. Die beweging was er ook in Zuid-Korea, waar met de vorming van een rijke middenklasse de democratie zich vestigde. Hoe moet het dan verder met het kapitalisme? Nobelprijswinnaar Douglas North keek terug in de geschiedenis en constateerde dat de economie regelmatig schokken moet verwerken die het gevolg zijn van fundamentele veranderingen in de economische verhoudingen. Zo werd in de jaren dertig druk gespeculeerd op stijgende aandelenprijzen met geleend geld. De kern

van de huidige kredietcrisis bestaat eruit dat banken erop hebben gespeculeerd dat zij door hun verstrekte leningen altijd konden doorverkopen. Dat blijken ze niet langer te kunnen. Volgens North zijn de wetten en de regels te zwak om de maatschappelijke verandering die zich nu voltrekt, te compenseren. We moeten de regels van het bankieren aanscherpen om het zaad van deze crisis uit de grond te halen. Crises zullen zich echter altijd blijven voordoen. Dat heeft te maken met het vermogen van mensen om steeds nieuwe oplossingen voor problemen te formuleren. We vergeten vaak dat we deze mensen ook op de haalbaarheid van zulke oplossingen moeten aanspreken. In dit geval zou de Raad van Commissarissen bankmanagers er vooraf op moeten aanspreken dat hun leningen over de beoogde looptijd zijn gedekt. Of er moet wetgeving bestaan die erin voorziet dat zo'n synchronisatie bestaat. Kennelijk reikt de arm van De Nederlandsche Bank nog niet zo ver. Het is in dat verband ook de vraag of de door de overheid benoemde arbeidsdeskundige Lodewijk de Waal met enig gewicht de financiële kluwen kan doorzien waarin ook ING zich bevindt met deze uitstaande leningen. Deze zullen zich de komende tijd op de balans manifesteren, omdat de speculatie op potentiële herfinanciering van de uitstaande leningen in het nadeel van de ING-bank zal uitvallen. Het valt niet te ontkennen dat nieuwe regels van banktoezicht nodig zijn om zulke speculaties te voorkomen. Dit betekent niet automatisch minder kapitalisme. Ook de democratie is niet dood. Integendeel, de welvaart in vooral Azië neemt toe. De groei gaat gepaard met de vorming van een rijke middenklasse, waardoor ook daar democratische waarden in belang toenemen. Kapitalisme en democratie gaan hand in hand.

1 Zie ook: <http://www.mejudice.nl>